

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ فلسفه

فصلنامه «علمی» انجمن تاریخ فلسفه

سال چهاردهم، شماره سوم، زمستان ۱۴۰۲ [پیاپی ۵۵]

صاحب امتیاز: انجمن علمی تاریخ فلسفه
مدیر مسئول: آیت‌الله سیدمحمد خامنه‌ای
مدیر اجرایی: مهدی سلطانی گازار
مترجم انگلیسی: دکتر رؤیا خوبی
اعضای هیئت تحریریه:

ناشر: بنیاد حکمت اسلامی صدرا
سر دبیر: دکتر حسین کلباسی اشتری
ویراستار فارسی: مهدی ابوطالبی یزدی
ویراستار انگلیسی: دکتر علی نقی باقرشاهی

قاسم پورحسن درزی، دانشیار فلسفه دانشگاه علامه طباطبائی
عبدالرزاق حسامی‌فر، استاد فلسفه دانشگاه بین‌المللی امام خمینی
نصرالله حکمت، استاد فلسفه دانشگاه شهید بهشتی
رضا داوری اردکانی، استاد فلسفه دانشگاه تهران
محمدتقی راشد محصل، استاد فرهنگ و زبانهای باستانی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
احد فرامرز قراملکی، استاد فلسفه دانشگاه تهران
حسین کلباسی اشتری، استاد فلسفه دانشگاه علامه طباطبائی
سیدمصطفی محقق داماد، استاد حقوق دانشگاه شهید بهشتی
فتح‌الله مجتبابی، استاد ادیان و عرفان دانشگاه تهران
کریم مجتهدی، استاد فلسفه دانشگاه تهران

نشانی: تهران، بزرگراه شهید سلیمانی، روبروی مصلای بزرگ تهران، مجتمع امام خمینی (ره)، ساختمان شماره ۱۲.
صندوق پستی: ۶۹۱۹ - ۱۵۸۷۵ | تلفن پیگیری مقالات: ۸۸۱۵۳۲۲۱ | تلفن اشتراک و فروش: ۸۸۱۵۳۵۹۴
تلفن مرکز تدوین تاریخ فلسفه: ۸۸۱۵۳۴۹۴ | نمابر: ۸۸۴۹۳۸۰۳
www.hop.mullasadra.org | Email: SIPRIn@mullasadra.org; mullasadra1401@gmail.com
شاپا نسخه چاپی: ۹۵۸۹ - ۲۰۰۸ | شاپای نسخه الکترونیک: ۵۱۶۰ - ۲۶۷۶ | چاپخانه: واژه‌پرداز اندیشه

بر اساس ارزیابی کمیسیون نشریات علمی کشور، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری فصلنامه تاریخ فلسفه دارای «درجه علمی» سطح «ب» است. این فصلنامه در پایگاه‌های: JSC, Philosopher's Index و noomags و magiran نمایه می‌شود.

یادداشت سردبیر..... ۳

بررسی تاریخ تطبیقی فلسفه، با تأکید بر دیدگاه فردریش اشگل

رضا گندمی نصرآبادی..... ۵

ریشه‌های تاریخی نظریه حرکت جوهری

منصور ایمانپور..... ۲۱

نقد خوانشهای شرق‌محور و غرب‌محور از حکمت اشراق سهروردی

علی بابایی..... ۴۱

دایمون در یونان باستان و ارتباط آن با دیو در حکمت زردشتی و جن
در حکمت اسلامی

حجت‌الله عسکری‌زاده..... ۶۱

تحلیل خوانش پروکلوس از علم‌النفس ارسطو، بر پایه رساله
در باره نفس و اتولوجیا

حسین کلباسی اشتری، هاجر نیلی احمدآبادی..... ۸۹

روشن نظاممند خواجه‌نصیرالدین طوسی در مواجهه با منتقدان
فلسفه اسلامی

حسام‌الدین مؤمنی شهرکی..... ۱۱۱

اسکن کنید

راهنمای تنظیم و ارسال مقاله برای
فصلنامه تاریخ فلسفه را در پایگاه
hop.mullasadra.org ملاحظه فرمایید.

یادداشت سردیر

در میان منابع و مصادر مربوط به تاریخ فلسفه، عنوان عقیده/عقایدنگاری (معادل doxography) شامل آثاری است با موضوع گزارش آراء و انظار فیلسوفان، طبقه‌بندی و احیاناً، قرار دادن آنها ذیل مکتب و مشربی خاص. از نخستین آثاری که عموماً در این زمینه بدان اشاره و استناد میکنند، کتاب حیات فیلسوفان نامدار، متعلق به دیوگنس لائرتیوس (سده سوم میلادی) است که ترجمه احوال و آراء حدود ۵۰ تن از فیلسوفان و خردمندان قدیم یونان تا زمان حیات مؤلف، را گزارش میکند. همچنین است کتابی با همین عنوان، اثر پلوتارک/ بلوتارخوس (سده اول و دوم میلادی) در احوال سرداران و فرمانروایان و برخی خردمندان باستان؛ از قضا، برگردان هر دو اثر به زبان فارسی نیز انجام شده است. اثر اخیر از این امتیاز برخوردار است که از گزارش احوال ناموران، نتیجه‌ی اخلاقی در راستای اصلاح امور مردمان قصد شده است. اگرچه قبل از این دو نیز میتوان نوعی از این سنخ گزارشها را در لابلای متون فیلسوفان باستان مشاهده کرد، اما توافق بر این مطلب وجود دارد که مقدم بر آنها، دست‌کم نگارش کتابی با این منظور نمیشناسیم. اکنون درباره مبادی و روشها و مقاصد این آثار تحقیقاتی صورت گرفته و میگیرد که بویژه در جهت فهم و مقایسه روشها و مقاصد آنها با دوره جدید و معاصر بسیار مفید است. کافی است توجه کنیم که امروزه هیچ تاریخ فلسفه‌ی بقصد تعلیمات اخلاقی و بهبود و تحول در مناسبات اجتماعی و سیاسی مردمان، نوشته نمیشود. کتابهایی که از زمان افلاطون به اینسو، با نگاه اتوپایی و برپاساختن مدینه آرمانی نگاشته شده، با زوال اندیشه اتوپیی فروکش کرد و بیان چارچوب و گزارش چگونگی و تحول آنها نیز در سیر و تطور اندیشه‌های فلسفی کمرنگ شد.

۳

DOR: 20.1001.1.20089589.1402.14.3.7.1

قرینه این سنخ از منابع در دوره اسلامی، بغیر از آثار طبقه رجال و تراجم، مجموعه‌یی است که میتوان آنها را تحت عنوان فرقه‌نگاری قرار داد. آثاری مانند الفرق بین الفرق بغدادی، مقالات الاسلامیین اشعری و الملل و النحل شهرستانی از این دسته‌اند که با چارچوبی قبلی، به تفکیک و طبقه‌بندی مذاهب و جریانهای عمدتاً کلامی و اعتقادی پرداخته‌اند و بطور مسلم، با مبادی نظری و روشی و مقاصد آثار عقایدنگار متفاوتند.

پرسی که در قالب یکی از آثار منتشره جدید به زبان انگلیسی^۱ مطرح شده و با ذکر نمونه‌هایی خاص به بررسی موضوع پرداخته، اینست که آیا در آثار کسانی مانند ابن‌سینا و ابن‌طفیل و عبدالکریم شهرستانی، میتوان به صورتی از ادبیات عقایدنگارانه دست یافت و آثار آنها را در ردیف چنین منابعی دانست یا نه؟ بررسی و دست یافتن به پاسخی مستند و متقن در این زمینه، از این حیث اهمیت دارد که از طریق تطبیق و مقایسه روشها و ساختار این منابع، به نحوه تلقی مؤلفان آنها از چگونگی سیر و تحول آراء و بطور کلی؛ نحوه فهم تاریخی آنان میتوان پی برد و باز، از رهگذر نتایج اخیر، به دریافت طیفی از دغدغه‌ها و پرسشهای انسان معاصر نایل آمد.

سردبیر

---

1. *Received Opinions: Doxography in Antiquity and the Islamic World*. edited by A. Lammer & M. Jas. Boston: Brill, 2022.

